

Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa

Strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Opetusministeriön julkaisuja 2003:24

Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa

Strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Opetusministeriön julkaisuja 2003:24

Opetusministeriö • Taide- ja kulttuuriperintöyksikkö

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto 2003

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö

Taide- ja kulttuuriperintöyksikkö /

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto

Meritullinkatu 10, Helsinki

PL 29, 00023 Valtioneuvosto

Tiivistelmä / svensk resumé / English summary:

www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2003/opm24/tiivistelma.html

Ulkoasu: Osmo Leppälä / St. MIR

Kansikuva: Helsingin kaupunginmuseo / digitaalisesti muokattu yksityiskohta

Johan Knutsonin maalauksesta "Sotalaiva ankkurissa Helsingin edustalla"

Kuvat sisäsivuilla: Helsingin yliopiston kirjasto

Kirjapaino: Edita Prima Oy, Helsinki 2003

ISBN 952-442-514-9 (PDF 952-442-520-3)

ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja 2003:24

B 6

26P

B 5

264

Sisältö

Johdanto	6
Visio 2010	8
Miksi kulttuuriperintöä digitoidaan?	9
Strategiset tavoitteet	10
Toimenpide-ehdotukset	14
Perusteluosa	16
Kulttuuriperinnön digitoinnin nykytila	16
Kansainväliset haasteet	18
Suomen museot -online	20
Arkistolaitos säilyttää ja digitoi	22
Kirjastot digitaalisen tiedon keskuksina	26
Käsitteitä	29
Tausta- ja lisätietoja	32
Liite: Digitointipolitiikat eräissä Euroopan maissa	33

Johdanto

Lipposen II hallituksen ohjelman yhtenä tavoitteena oli kansallisen kulttuurin digitointihankkeen edistäminen. Kulttuuriperinnön saaminen digitaaliseen muotoon ja kansalaisten ulottuville on myös yksi Euroopan Unionin keskeisiä tavoitteita.

Opetusministeriö asetti tältä pohjalta 11.1.2000 Kulttuuriperinnön digitointityöryhmän osana valtioneuvoston Sisältötuotanto-hanketta. Työryhmä otti itselleen työnimen KULDI. Työryhmässä ovat olleet edustettuina museot, arkistot ja tieteelliset kirjastot. Työryhmän tehtävänä on ollut edistää kulttuuriperintöaineistojen digitointia, digitoitujen aineistojen saatavuutta tietoverkon kautta ja tätä aineistoa hyödyntävän sisältötuotannon syntymistä. Toimeksiannon ulkopuolelle ovat jääneet äänitteet, joiden pelastamiseksi on laadittava mahdollisimman nopeasti oma digitointisuunnitelma.

Museoiden, arkistojen ja kirjastojen kokoelmat sekä kulttuuriympäristöt muodostavat kulttuuriperintömme. Kulttuuriperintöä ovat esimerkiksi asiakirjat, esineet, sanoma- ja aikakauslehdet, taide- teokset, rakennukset, kulttuuriympäristöt, kirjat ja valokuvat. Kulttuuriperintöön kuuluvia aineistoja on muistiorganisaatioiden lisäksi huomattavia määriä

sekä julkishallinnollisissa että yksityisissä arkistoissa ja kokoelmissa.

Kulttuuriperinnön digitointityöryhmä KULDI on tuottanut kulttuuriperinnön digitointihanketta esittelevän KULDI-sivuston (http://www.fmp.fi/fmp_fi/tutkimus/toiminta/kuldi/index.htm).

Työryhmän aloitteesta on kartoitettu museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistojen digitointitarvetta ja -kustannuksia. Keväällä 2002 työryhmä antoi lausuntonsa tekijänoikeuslain uudistamisesta. Marraskuussa 2002 järjestettiin laaja seminaari, joka kokosi päättäjiä, alan asiantuntijoita sekä museoiden, arkistojen ja kirjastojen edustajia kuuntelemaan ja keskustelemaan kulttuuriperinnön digitoinnin hankkeista ja tulevaisuudesta.

KULDI-työryhmä on koonnut tähän strategiaan näkemyksensä siitä, miten tietoyhteiskunta luo uusia mahdollisuuksia kulttuuriperinnön käytölle ja miten aineistojen digitointia ja saatavuutta pitäisi valtiovallan toimenpitein edistää.

Kulttuuriperinnön digitointityöryhmä on koontunut 15 kertaa. Työryhmän toimikausi päättyy 31.3.2003. Työryhmän puheenjohtajana on toiminut pääsihteeri Anja-Tuulikki Huovinen Suomen

museoliitosta, jäseninä Erkki Anttonen (21.8.2002 saakka) ja Elina Heikka (21.8.2002 lähtien) Valtion taidemuseosta, Majken Bremer-Laamanen Kansalliskirjastosta – Helsingin yliopiston kirjastosta, Terho Koivistoinen (11.9.2002 saakka) ja Vesa Hongisto (11.9.2002 lähtien) Museovirastosta, Anne Luoto-Halvari opetusministeriöstä, Jussi Luukkonen (19.4.2002 saakka), Asko Mäkelä Suomen valokuvataiteen museosta, Laura Mäkelä (21.8.2002 lähtien) Nykytaiteen museo Kiasmasta, Raimo Pohjola (1.5.2000 saakka) ja Eljas Orrman (1.5.2000 lähtien) Kansallisarkistosta, Pekka Saarela Taideteollisesta korkeakoulusta ja Tiina Tuulasvaara-Kaleva Tampereen museoista sekä sihteereinä Päivi Salonen, Lea Halttunen (17.9.2002 saakka) ja Eeva Jeronen (17.9.2002 lähtien) opetusministeriöstä.

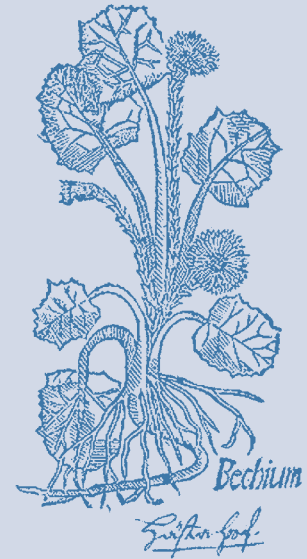
Helsingissä, maaliskuussa 2003

Kulttuuriperinnön digitointiryhmä
KULDIn puolesta

Anja-Tuulikki Huovinen
puheenjohtaja

Päivi Salonen
sihteeri

(24)

HE W O J S E N : K A F I V I O

Visio 2010

*Vuoteen 2010 mennessä keskeinen museoissa,
arkistoissa ja kirjastoissa oleva kulttuuriperintö
on digitoitu priorisointisuunnitelmien mukaisesti.*

*Aineistot ovat tietoverkkojen kautta kaikkien ulottuvilla,
ja ne edistävät kansakunnan sivistysperinnön saatavuutta ja
tunnettuutta kansallisesti ja kansainvälisesti.*

*Kulttuuriperintöaineistot muodostavat merkittävän voimavaran
tutkimukselle, opetukselle ja sisältötuotannolle.*

Miksi kulttuuriperintöä digitoidaan?

Aineistojen digitoiminen edistää

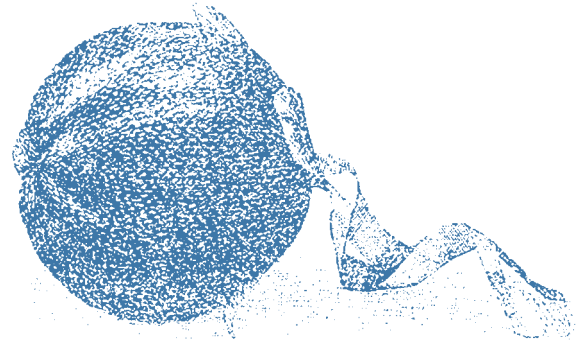
- informaation hallintaa ja saatavuutta
- kokoelmien käytettävyyttä ja säilyvyyttä
- tallentavien laitteiden yhteistyötä ja työnjaon toteuttamista.

Aineistojen digitointi mahdollistaa

- aineistojen joustavan ja poikkitieteellisen tutkimuskäytön
- aineistojen alueellisesti tasa-arvoisen saatavuuden
- kulttuuristen sisältötuotteiden toteuttamisen.

Digitoidun materiaalin käyttö edellyttää

- yhteensopivien menetelmien käyttöä
- toimijoiden määrittelemää hierarkiaa ja priorisointia
- digitointiprosessin osaamista ja sen hallintaa
- materiaalin käyttöön liittyvien tekijänoikeudellisten kysymysten ratkaisua
- pitkäaikaissäilytyksen varmistamista.

Strategiset tavoitteet

- Kulttuuriperinnön digitoinnin toteuttamiseksi tarvitaan nykyistä huomattavasti suurempaa taloudellista panostusta sekä valtion pitkäaikaista ja pysyvää rahoitusta riittävän henkilöstön, laitteiden ja ohjelmistojen hankkimiseksi.
- Keskeinen kulttuuriperintö saatetaan tietoverkkojen kautta kaikkien ulottuville. Näin kansalaisilla on tasa-arvoiset mahdollisuudet tutustua omaan kulttuuriperintöönsä ja saada luotettavaa tietoa riippumatta asuinpaikastaan ja varallisuudesta.
- Jotta digitoitu kulttuuriperintö säilyy kaikkien vapaasti käytettävissä olevana kansallisomaisuutena, tulee museoissa, arkistoissa ja kirjastoissa olevan aineiston digitointi tapahtua julkisin varoin. Julkisin varoin digitoidut aineistot tuodaan maksuttomasti verkon kautta kaikkien saataville.
- Kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja digitoinnista vastuussa olevien laitosten toimintaedellytykset turvataan. Hankkeiden koordinoitua, edistämistä ja yhteistyötä varten nimetään museoiden, arkistojen ja kirjastojen tiedonhallinta- ja digitointikeskukset.
- Aineistojen käytön mahdollistamiseksi kehitetään toimivia tekijän-oikeudellisia ratkaisuja.
- Valtiovalta edistää julkisten tietovarantojen saatavuutta sekä julkisen digitiedon esitysmuotoja ja tuotteistamista.

Innovatiivisuus ja työllistävyys

Kulttuuriperintö luo pohjan sisältötuotannolle, suomalaisen kulttuurin kansainväliselle esittämiselle ja eurooppalaisille yhteishankkeille. Aineistojen käytettävyyden ja näkyvyyden parantamiseksi museoiden, arkistojen ja kirjastojen tavoitteena on saada merkittävä määrä aineistoja digitoituksi ja yhteishaun piiriin.

Muistiorganisaatioiden sisältöasiantuntemus on yhdistettävä tekniseen osaamiseen. Osaamista voidaan keskittää tiedonhallintakeskuksiin ja ostaa yksityiseltä sektorilta. Yhteistyö lisää uudenlaista yritystoimintaa ja edistää innovatiivisia ratkaisuja.

Digitoinnilla on pitkäkestoinen työllistävä vaikutus. Muistiorganisaatioiden palvelukseen on saatava uudenlaista koulutettua henkilökuntaa tekemään laadukasta, tehokasta ja pitkäjänteistä digitointityötä. Digitointi tarjoaa työtä eri puolilla maata kattavan kulttuurilaitosverkostomme ansiosta. Digitointipalvelua tulee kehittää läheisessä yhteistyössä tallentavien laitosten kanssa ja sitä tulee voida tarjota myös alueellisissa keskuksissa. Osa digitointityöstä on mahdollista tehdä uudelleenkoulutettavien pitkäaikaistyöttömien, vammaisten ja nuorten työllistämisprojektina.

Suomi on jäämässä aineistojen ja sisältöjen tuottajana jälkeen muun Euroopan kehityksestä. Kulttuuriperinnön digitointi on otettava yhdeksi seuraavan hallituksen kärkihankkeeksi. KULDIn arvio on, että panostamalla digitointiin vuositasolla 5 miljoonaa euroa valtion budjettivaroja, saataisiin työ viisivuotiskauden aikana tehdyksi niin pitkälle, että kulttuuriperintöön liittyvää keskeistä aineistoa olisi verkossa näyttävästi tarjolla opetuksen, tutkimuksen ja suuren yleisön käytettäväksi. Kulttuuriperintö on keskeisimpiä aineistoja, jolla sisältötuotantostrategian 2007 tavoitteet voidaan saavuttaa. Suomi ei voi jäädä tyhjäksi lehdeksi Euroopan virtuaalihistoriassa.

Saavutettavuus ja tasa-arvo

Kulttuuriperinnön digitoinnilla parannetaan tiedon saatavuutta ja saavutettavuutta. Kirjastoilla on vakiintunut asema oppimisen ja tiedonsaannin keskuksina ja digitaalisen tietohuollon ammattilaisina. Samaan asemaan pyrkivät kaikki muistiorganisaatiot. Asuinpaikasta riippumatta on kaikille kansalaisille varmistettava tasa-arvoinen mahdollisuus ajantasaiseen ja luotettavaan tiedonsaantiin.

EU:n toimesta on toistuvasti korostettu julkisen tiedon saatavuuden merkitystä. Kirjastoilla, museoilla ja arkistoilla on tässä keskeinen rooli tiedon kokoajina ja välittäjinä. Käyttäjien näkökulmaan on kiinnitettävä erityistä huomiota näiden laitosten hakujärjestelmiä kehitettäessä. Tavoitteeksi on asetettava julkisella rahoituksella toteutettava yhteinen hakujärjestelmä. Kulttuuriperintölaitoksille on budjettirahoituksen puitteissa luotava lisäksi taloudelliset edellytykset hankkia riittävän nopeat verkko-yhteydet, jotta varmistetaan palveluiden tasavertaisen saatavuus.

Valtiovallan on pyrittävä löytämään joustavia tekijänoikeudellisia ja henkilötietolainsäädännöllisiä ratkaisuja, jotka mahdollistavat aineistojen käytön muistiorganisaatioissa. Perusdigitoinnin tulisi olla mahdollista kaikissa julkisissa tallentavissa laitoksissa,

samoin aineistojen välittäminen laitosten sisäisissä, suljetuissa verkoissa. Suuri osa kulttuuriperintöaineistoista on jo tekijänoikeuksista vapaata ja siten myös käytettävissä tietoverkoissa.

Sivistys ja hyvä elämä

Kulttuuriperintö on keskeisessä asemassa rakennettaessa kansalaisille edellytyksiä hyvään elämään. Se tarjoaa ihmiselle mahdollisuuden kiinnittyä ajassa ja paikassa, luo viitekehyksen hänen toiminnalleen ja antaa arvoperustan hänen elämälleen. Kulttuuriperintö on sivistyksen perusta, jonka moninaisuuden säilymisestä on huolehdittava.

Muistiorganisaatioissa on oltava osaavaa ja ammattitaitoista henkilöstöä, joka tuottaa laadukasta tietoa yhteiskunnan ja kansalaisten käyttöön. Erityisen huomion kohteena ovat lapset ja nuoret sekä maahanmuuttajat. Kaikilla koulutuksen tasoilla on oltava käytössä korkealaatuisia digitaalisia oppimateriaaleja. Muistiorganisaatioiden yhteistyöllä varmistetaan kansakunnan sivistysperinnön siirtäminen tuleville sukupolville.

Suomalaiset Tieto-Sanommat

Syys-Kuusa, Vuonna 1775.

Unguru aj *Beluuy Postoch kyrck*

Urwaiset Uhuifimmat,
Suomen Suuresta Salosta!
Mieltykähät Mieluisesti
Ovvimahan Orillanne
Suomen Selvillä Sanoilla,
Lukemahan, Lausumahan,
Toimehenkin Tuotamahan
Toimituria Tyljii,
Tietojakin Teimenpita,
Sanomita Samowita
Suomeri Sanottawita,
Kirjan kautta Kuuluwita,
Kuuluwita, Käskuwita,
Meiän Maamme Manterillä,
Satamilla, Saariköilla,
Musiisissa Mühkehissa,
Majoissa Myös Matalissa.

* * *

Paljo ja monenkaltaisia tietoja, Koetu-
ria, ojennuria ja parantamisen muo-
roja

Toimenpide-ehdotukset

Aineistojen saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi valtio

- osoittaa 5 miljoonaa euroa viiden vuoden aikana aineistojen digitoinnin toteuttamiseen museoiden, arkistojen ja kirjastojen priorisointisuunnitelmien mukaisesti
- osoittaa riittävät resurssit museoiden, arkistojen ja kirjastojen digitointikeskuksille, jotka hoitavat hankkeen koordinoinnin
- turvaa digitoinnin jatkuvuuden julkisin varoin ensimmäisen viisivuotiskauden jälkeen
- tukee muistiorganisaatioiden yhteisen hakujärjestelmän kehittämistä. Ensimmäisessä vaiheessa kehitetään museoiden yhteinen hakujärjestelmä, Suomen museot -online, täydentämään kirjastojen ja arkistojen olemassa olevia järjestelmiä
- edistää joustavien, aineistojen käytön mahdollistavien tekijänoikeudellisten käytäntöjen syntymistä ja henkilötietolainsäädännön tarkoituksenmukaisten tulkintojen aikaansaamista

- turvaa resurssit digitoitujen aineistojen pitkä-aikaissäilytyksen ratkaisemiseksi
- käynnistää erillisrahoituksella (400 000 euroa viiden vuoden ajan) tuhoutumassa olevien äänite-aineistojen digitoinnin keskeisten toimijoiden yhteistyöprojektina.

Muistiorganisaatiot sopivat yhteistyössä

- yhteistyön vakiinnuttamisesta
- luettelointisuunnitelmien tekemisestä ja aineistojen priorisoinnista
- yhteisten standardien, asiasanoituksen ja yhteensopivien ohjelmistojen kehittämistä ja käyttöönotosta
- kulttuuriympäristöä koskevan tiedon tallentamisesta ja hakujärjestelmien kehittämistä yhteistyössä ympäristöhallinnon kanssa
- hyvien käytäntöjen levittämisestä.

Sisältötuotannon edistämiseksi

- muistiorganisaatiot lisäävät koululaitoksen kanssa yhteistyötä, jonka tavoitteena on korkealaatuisten digitaalisten oppimateriaalien tuotanto
- valtio tukee henkilöstön jatko- ja täydennyskoulutusta sekä perus-koulutuksen kehittämistä uusia tarpeita vastaaviksi
- valtio tukee digitointiin liittyvän yritystoiminnan ja kotimaisen digitaalisen sisältötuotannon syntymistä
- muistiorganisaatiot kehittävät uusia tulorahoitteisia toimintamalleja yhteis-työssä yksityisen sektorin toimijoiden kanssa
- työvoimaviranomaiset luovat edellytykset kouluttaa vaikeasti työllistettäviä henkilöitä digitoinnin edellyttämiin erilaisiin tehtäviin
- muistiorganisaatiot hyödyntävät tehokkaasti EU:n tarjoamia yhteistyö- ja rahoitusmahdollisuuksia.

Perusteluosa

Kulttuuriperinnön digitoinnin nykytila

Kulttuuriperinnön digitointityöryhmä KULDIn lähtökohtana on, että muistiorganisaatiot – museot, kirjastot ja arkistot – valitsevat digitoitavan aineiston omien kriteeriensä mukaan. Aineistot voidaan linkittää erikseen sovittavien teemojen ympärille suuremmiksi kokonaisuuksiksi, sillä digitaaliset aineistot ovat toden teolla hyödynnettävissä vasta kun kokoelmien massa on riittävän laaja ja kattava.

Valtio on tukenut Myytti-projektilla museo- ja kokoelmien digitointia. Kokoelmista on sähköisesti luetteloitu noin 20%, taidekokoelmista noin 80% ja luonnontieteellisistä kokoelmista noin 10%. Valokuvien tietoja on luetteloitu hakujen piiriin 10%, ja kuvakokoelmista on digitoitu noin 5%. Digitoituja aineistoja on huomattavasti vähemmän kuin sähköisesti luetteloituja aineistoja. Yliopistokirjastoilla on noin 85-prosenttisesti yhteisluetteloidut tietokannat kokoelmistaan, mutta kokoelmien digitointiaste on alle prosentin. Useilla arkistoaineistoja säilyttävillä laitoksilla on kokoelmistaan luettelotietokantoja, joista merkittävimpana arkistolaitoksen VAKKA-tietokanta, mutta vain murto-osa asiakirja-aineistoista on digitoitu.

Toimija

Kokoelmien laajuus

Museot

esineitä yli 4,2 milj. kpl
taideteoksia 270 000 kpl
valokuvia, negatiiveja, dioja 25 milj. kpl
luonnontieteellisiä kokoelmia 19,9 milj. näytettä
luonnontieteellisiä havaintoarkistoja 25 milj. riviä
arkisto- ja muita aineistoja 8,5 milj. kpl

Kansallisarkisto ja maakunta-arkistot n. 100 hyllykilometriä

Sota-arkisto ja ulkoministeriön arkisto n. 50 hyllykilometriä

Yksityisluontoiset valtionapuarkistot n. 30 hyllykilometriä

Valtio ja kunnat n. 300 hyllykilometriä

Tieteelliset kirjastot n. 37 milj. julkaisua
josta 6,7 milj. mikromuotoisia,
AV-aineistoa, graafisia teoksia ja karttoja,
elektronisia julkaisuja jne.

AV-aineisto 0,5 milj. kpl

Kulttuuriperintöön kuuluvia aineistoja on museoiden, kirjastojen ja arkistojen kokoelmissa huomattavia määriä. Kaikkea muistiorganisaatioiden hallitsemaa aineistoa ei ole tarkoituksenmukaista digitoida, vaan aineistoista valitaan sisällöltään keskeiset. Taideteosten osalta voidaan pitää tavoitteena kaikkien teosten digitointia, koska niitä on määrällisesti suhteellisen vähän. Valokuvia on museoiden lisäksi suuria määriä kustannustalojen ja kuvaajien arkistoissa. Näistä tietokantahakujen tai digitaalisessa muodossa olevien kuvien osuus on noin 1%.

Aineistojen asiasanoitus ei muistiorganisaatioiden kesken ole riittävän yhdenmukaista, jotta tiedonhaku onnistuisi nykyisin menetelmin. Ongelmana on ollut myös koordinoinnin puute. Onkin välttämätöntä, että museo-, arkisto- ja kirjastosektoreilla koordinoitivastuussa oleville Museoviraston, Kansallisarkiston ja Kansalliskirjaston tiedonhallinta- ja digitointikeskuksille osoitetaan riittävät voimavarat. Myös pitkäaikaissäilytykseen liittyvien ongelmien ratkaiseminen on suuri haaste, joka ei koske yksinomaan arkistoaineistoja, vaan on yhteinen kaikille digitoiduille aineistoille.

Asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämistä leimaa organisatorinen heterogeisuus. Tällaisia asiakirja-aineistoja säilyttävät Kansallisarkiston ja maakunta-arkistojen yksiköiden lisäksi valtion virastot ja

tutkimuslaitokset, kunnat ja kuntayhtymät, kirkolliset organisaatiot sekä yksityisluontoiset arkistot. Myös useissa museoissa ja kirjastoissa on asiakirjalista kulttuuriperintöä. Vuonna 2000 suoritetun kartoituksen mukaan kiinnostus digitointiin oli näissä laitoksissa hyvin vaihtelevaa.

Kulttuuriympäristöihin voidaan sisällyttää eri ikäiset muinaisjäännökset, rakennukset ja rakenteet, maisemat ja rakennetut ympäristöt sekä kulttuuri-vaikutteinen luonnonympäristö. Kulttuuriympäristön digitointiin liittyvien kysymysten ratkaiseminen edellyttää museoiden yhteistyötä ympäristöhallinnon ja kuntien kanssa. Ns. Hertta-ympäristötietojärjestelmä mahdollistaa kulttuuriympäristöä koskevien tietojen paikkatietopohjaisen haun ja esittämisen. Tässä vaiheessa tiedot ovat ympäristöhallinnon ohella saavutettavissa Museovirastossa, maakuntien liitoissa ja kunnissa. Tavoitteena on saada Museoviraston kulttuuriympäristöä koskevat tietojärjestelmät myös maakuntamuseoiden käyttöön.

Kansainväliset haasteet

Euroopan Unionin tietoyhteiskuntaohjelmissa ja -tavoitteissa on keskeisesti esillä kulttuuriperinnön saaminen kansalaisten käyttöön ja sisältötuotannon aineistoksi. Suomen tulee omissa kulttuuripoliittis-

sa painotuksissaan ja rahoituspäätöksissään ottaa nämä tavoitteet huomioon.

eEurope 2002 -toimintaohjelmassa keskeisinä hyödynnettävinä sisältöinä mainitaan muistiorganisaatioiden hallinnassa olevat tietovarannot sekä kulttuuriperintö yleensä. eEurope 2005 -ohjelmassa on tavoitteena turvata tietoyhteiskunta kaikille.

Euroopan Unionin neuvoston päätöslauselmassa (21.1.2002) "Kulttuuri ja tiedon yhteiskunta" jäsenvaltioita kehoitetaan mm. tukemaan kulttuurisisältöjen digitointia ja tähän liittyvien järjestelmien yhteentoimivuutta eurooppalaisen kulttuuriperinnön ja eurooppalaisen kulttuurin monimuotoisuuden säilyttämiseksi, suojelemiseksi ja tunnetuksi tekemiseksi. Päätöslauselmassa (25.6.2002) "Huomisen muistin säilyttäminen – digitaalisen sisällön säilyttäminen tuleville sukupolville" korostetaan pitkäaikaissäilytykseen liittyvien kysymysten ratkaisemista, digitaalisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja saatavuuteen tähtäävien politiikkojen kehittämistä sekä museoiden, arkistojen ja kirjastojen roolia näissä tehtävissä.

EU:n komission toimesta on käynnissä kansallisten digitointitoimien koordinointi yhteistyössä jäsenvaltioiden edustajista koostuvan asiantuntijaryhmän (National Representatives Group NRG) kanssa. Tavoitteena on hyvien käytäntöjen edistäminen ja eu-

rooppalaisen kulttuuriperinnön saatavuuden parantaminen tietoverkoissa (Minerva-hanke). Minerva-hankkeen Benchmarking-työryhmästä vastaa Kansalliskirjasto. Suomessa yhteistyökumppaneina ovat Museovirasto ja Kansallisarkisto.

Euroopan unioni tukee sisältötuotantohankkeita mm. eContent-ohjelman ja 6. tutkimuksen puiteohjelmaan sisältyvän Tietoyhteiskunnan teknologiat (IST) -tutkimusalueen kautta. Unionin jäsenvaltioiden arkistolaitokset suunnittelevat 6. tutkimuksen puiteohjelmaan liittyen sähköisten arkistoaineistojen pitkäaikaissäilytyksen kehittämishanketta, joka palvelisi myös kirjastojen ja museoiden pitkäaikaissäilytysongelmien ratkaisua. Kirjastot puolestaan haluavat 6. puiteohjelman Calimera-hankeellaan yhdessä arkistojen ja museoiden kanssa kehittää sähköisiä palveluja edistääkseen kansalaisten tiedon saannin tasaroisuutta, elämänikäisen oppimisen mahdollisuuksia, taloudellista ja sosiaalista kehitystä sekä kulttuurista monimuotoisuutta.

Liite: Digitointipolitiikat eräissä Euroopan maissa

Suomen museot -online

Museoiden keskitetty priorisointityö käynnistyi vuonna 2000. Museokentän ja aineistojen monimuotoisuus tekevät digitoinnin periaatteiden luomisesta haastavan tehtävän. Käytännössä priorisoinnit perustuvat museokohtaisiin suunnitelmiin, mutta tavoitteena on sopia erilaisista teemakokonaisuuksista. Pyrkimyksenä on saada verkon kautta saataville suuria aineistokokonaisuuksia, jotka palvelevat tutkimusta, tiedonsaantia ja sisältötuotantoa, muun muassa oppimateriaalien valmistamista.

Suomen museot -online -hankkeen tavoitteena on luoda museoille yhteinen hakujärjestelmä, jolla kokoelmia voidaan hakea, selata ja katsella samasta verkkoosoitteesta. Järjestelmä tulee olemaan avoin ja kaikki museot voivat liittyä siihen. Vuoden 2003 aikana Museoviraston tiedonhallintakeskus määrittelee järjestelmän ja rakentaa pilottihankkeen. Järjestelmän käytön laajentaminen alkaa vuonna 2004 ja jatkuu sitä mukaa kun museot liittyvät järjestelmään. Valokuvien osalta suunnittelu etenee yhteistyössä Suomen valokuvataiteen museon kanssa. Taidemuseoiden osalta yhteistyökumppanina on Valtion taidemuseo.

Suomen museot -online -hakujärjestelmä tuo digitaaliset museokokoelmat niin kansalaisten kuin tutkijoidenkin saataville. Hankkeen toteutuminen edellyt-

tää, että museoiden kokoelmia hallitaan sähköisesti ja että niissä käytetään yleisiä asiasanoitus- ja luokitusmenetelmiä. Museoiden kokoelmien hallintajärjestelmiin on liitettävä tekstitietojen lisäksi myös tunnustekuvia. Kokoelmienhallinnan perusjärjestelmien tulee olla luotettavia ja riittävän monipuolisia. Taideteosten ja valokuvien laajamittainen esittäminen verkossa edellyttää joustavia tekijänoikeudellisia ratkaisuja.

Museot ovat kooltaan, taustayhteisöiltään ja taloudellisilta resursseiltaan hyvin erilaisia. Tämä on osaltaan johtanut museoita erilaisiin ratkaisuihin niiden siirtyessä manuaalikortistoista sähköisiin järjestelmiin. Yhtenä Museoviraston tiedonhallintakeskuksen tavoitteena on lisätä palvelutarjontaa siten, että myös pienet museot voisivat saada käyttöönsä ajanmukaisia kokoelmanhallintajärjestelmiä tarvitsematta itse perehtyä syvällisesti niihin liittyvään tekniikkaan tai tietoliikenne- ja tietoturvallisuuskysymyksiin.

Esineiden ja kuvien digitointi on museoissa vasta alkuvaiheessa. Työ on hidasta monipuolista ammattitaitoa vaativan suuren työmäärän vuoksi. Myös tarvittavat laitteistot ja ohjelmistot ovat iso kuluerä museoille. Suomen museot -online -hankkeessa pyritään tekemään digitointiin liittyviä standardeja tunnetuksi ja tukemaan museoiden digitoitintaitoja. Lisäksi pyritään edistämään yleisten ja julkisten luokittelu- ja

asiasanoitusjärjestelmien käyttöä riippumatta siitä, minkälainen kokoelmanhallintajärjestelmä museolla on, ja kehittämään asiasanajärjestelmiä siten, että ne nykyistä paremmin sopisivat yhteen ja täydentäisivät toisiaan.

Suomen museot -online -järjestelmä toteutetaan käyttäen kielen rakenteisiin liittyvää semanttista hakumenetelmää, joka mahdollistaa eri tavoilla kirjoitettujen, mutta samaa tarkoittavien käsitteiden ja kuvausten yhdistämistä. Tällä tavalla varmistetaan, että haun tulos on mahdollisimman kattava ja käyttäjä löytää etsimänsä kohteet mahdollisimman helposti riippumatta siitä, missä museossa ne ovat.

KULDI-työryhmä esittää, että

- aineistojen priorisointisuunnitelmia kehitetään edelleen tavoitteena saada verkkoon laajoja teemakokonaisuuksia erityyppisistä museoaineistoista
- museoille luodaan Museoviraston tiedonhallintakeskuksen johdolla yhteinen hakujärjestelmä, jolla kokoelmia voidaan hakea, selata ja katsella yhdestä verkko-osoitteesta
- museot ottavat yhteiset asiasanoitus- ja luokitusjärjestelmät käyttöön
- valtio edistää tekijänoikeudellisten ratkaisujen löytymistä erityisesti taideteosten ja valokuva-aineistojen käytön mahdollistamiseksi.

Arkistolaitos säilyttää ja digitoi

Kansallisarkisto kartoitti vuonna 2000 KULDI-työryhmän aloitteesta arkistojen digitointitarpeita. Kartoituksesta ilmenee, että useat arkistoaineistoja säilyttävät laitokset ovat kiinnostuneita digitoimaan aineistojaan, mutta edellytyksenä on ulkopuolinen rahoitus. Kartoituksessa mukana olleiden laitosten suunnitteleminen digitointihankkeiden otosmäärä on yli 11 miljoonaa. Lisäksi esiintyy kiinnostusta digitoida esimerkiksi sukututkimuksessa käytettyjä aineistoja kaupallisesti.

Asiakirjallisen kulttuuriperinnön digitoinnilla edistetään aineistojen käytettävyyttä tieteellisen tutkimuksen lähdeaineistona sekä muun kulttuurielämän, opetuksen ja kansalaistoiminnan tietoaineistona. Aineistojen laajuuden vuoksi vain osa asiakirjallisesta kulttuuriperinnöstä on mahdollista digitoida, ja huomattavaan osaan aineistoa kohdistuu niin vähäinen kysyntä, että digitointi ei ole perusteltua. Lähtökohdana on, että kukin laitos pystyy parhaiten arvioimaan omien aineistojensa merkityksen ja valitsemaan digitoitavat kohteensa. Arkistokentän hajanaisuuden vuoksi tarvitaan tarkoituksenmukainen yhteistyöelin.

Perinteisten asiakirjojen käytettävyyttä voidaan parantaa liittämällä digitoituja asiakirjahakemistoja sähköisiin viitetietokantoihin. Arkistolaitoksen

strategioissa korkealle priorisoidun VAKKA-viitetietokannan hakuominaisuuksia kehitetään tällä tavoin, ja siihen liittyvä digitointi on keskeisenä arkistolaitoksen digitointisuunnitelmassa.

Aineistojen tekijänoikeudet eivät ole oleellinen ongelma silloinkaan, kun digitointi ja levittäminen avoimessa verkkoympäristössä koskee 1900-luvun asiakirjallista aineistoa – poikkeuksena ovat kuitenkin yksityissektorin aineistot. Henkilötietolainsäädännöstä johtuvat rajoitukset ovat kuitenkin esteenä useiden tieteellisen tutkimuksen kannalta keskeisten asiakirjakokonaisuuksien käytölle verkkoympäristössä.

Digitoitujen asiakirja-aineistojen tuotteistamisessa ja esimerkiksi oppimateriaaliin liittyvässä sisältötuotannossa tarvitaan yhteistyöhankkeita yliopistojen tai erikoistuneiden tuottajien kanssa.

Sähköisten tietoaineistojen pitkän aikavälin säilyvyys- ja käytettävyyso ongelmia ei ole olennaisilta osin vielä ratkaistu. Paperimuotoisten aineistojen pitkän aikavälin säilyvyys turvataan edelleenkin tarkoitukseenmukaisesti käyttäen analogisia kopioimismenetelmiä, ensi sijassa mikrofilmaustekniikkaa. Digitointia ei voida pitää luotettavana menetelmänä kulttuuriperinnön säilyvyyden varmistamiseksi pitkässä aikaperspektiivissä. Sen etuna on ensi sijassa saatavuuden edistäminen.

Helsingin yliopiston kirjaston musiikkikirjaston yhteydessä toimii kansallinen äänitearkisto. Merkittäviä ääniteaineistoja on myös useiden muiden organisaatioiden arkistoissa. Tampereen yliopiston Kansanperinteen laitos selvitti opetusministeriön pyynnöstä vuonna 1999 äänitearkistojen ja -kokoelmien laajuutta, sisältöä ja teknistä kuntoa. Ainutlaatuisia äänitekokoelmia on mm. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Tampereen yliopiston Musiikintutkimuksen laitoksen arkistoissa. Osa äänitteistä on välittömässä tuhoutumisvaarassa ja niiden digitointi pitäisi käynnistää kansallisena suurprojektina pikaisesti.

KULDI-työryhmä esittää, että

- arkistosektorille perustetaan digitointia edistävä yhteistyöelin, tai yhteistyöelimä, jossa on edustajia myös valtion ja kuntasektorilta sekä kirkolliselta ja yksityiseltä sektorilta
- aineistot asetetaan maksuttomasti verkkokäyttöön
- henkilötietolainsäädännön asettamia esteitä asiakirjatiedon verkkolevitykseen minimoidaan lainsäädännön tulkintojen avulla ottaen kuitenkin huomioon oikeutettu yksityisyyden suoja
- pitkäaikais säilytykseen liittyvät kysymykset pyritään ratkaisemaan
- käynnistetään äänitearkistojen digitointi erillisrahoituksella.

Kirjastot digitaalisen tiedon keskuksina

Suomen tieteellisten kirjastojen tavoitteena on parantaa palvelutasoa digitoimalla aineistoa ja saattaa sitä verkkokäyttöön. Digitointia kehitetään mahdollisuuksien mukaan kaikissa kirjastoissa siten, että yhteishankkeitten avulla kirjastot siirtävät verkkoon kansallisesti ja alueellisesti merkityksellisiä aineistoja. Yhteistyötä koordinoi Kansalliskirjaston Mikrokuvaus- ja konservointilaitos Suomen yliopistokirjastojen neuvoston hyväksymien suuntaviivojen mukaisesti. Yhteishankkeiden ja aineistojen yhteishaettavuuden onnistumiseksi on varmistettava aineistojen tekninen soveltuvuus pitkäaikaissäilytykseen, yhteisten laatustandardien noudattaminen ja sellaisten digitoitujen kokonaisuusien syntyminen, että ne tarjoavat riittävät edellytykset aineistojen tutkimus- ja opetuskäytölle.

Digitointi palvelee sekä kulttuurihistoriasta kiinnostuneita että etenkin tutkijoita tuottamalla sähköisiä aineistoja humanistisille tieteenaloille. Mikro-

kuvaus- ja konservointilaitoksen Historiallisesta sanomalehtikirjastosta saadut käyttökokemukset (1 milj. sivuhakua, 150 000 vuosivalotusta; <http://digi.lib.helsinki.fi>) osoittavat, että käyttötottumukset muuttuvat nopeastikin, kun aineisto on saatavilla helpommin kuin ennen.

Kansalliskirjastona toimivan Helsingin yliopiston kirjaston mikrokuvaus- ja konservointilaitos toimii digitointikeskuksena, johon on keskitetty arvokkaan ja huonokuntoisen aineiston käsittelyssä ja pitkäaikaissäilytykseen tähtäävässä digitoinnissa tarvittavaa erityisasiantuntemusta. Mikrokuvaus- ja konservointilaitos kartoitti syksyllä 2001 KULDI-työryhmän aloitteesta tieteellisten ja yleisten kirjastojen kulttuuriperintöön liittyviä digitointitarpeita. Kartoituksen pohjalta Kansalliskirjasto on koordinoinut kirjastojen digitointiohjelmaa, jonka mukaisesti digitoidaan laajoja kokonaisuuksia. Priorisoinnissa on huomioitu kokoelmien käyttötarve ja tekijänoikeuksien asettamat rajoitukset. Ensimmäisen osuuden tulisi olla valmis vuoteen 2010 mennessä. Jatkossa tavoitteena on myös tekijänoikeuden alaisen aineiston digitoinnin mahdollistava järjestelmä.

Vanhan aineiston digitointiin ei juurikaan ole valmiita malleja. Tämän vuoksi digitointi edellyttää muun muassa tietokoneohjelmien ja prosessien kehittämistä ja kansainvälisten standardien noudatta-

mista. Kansallisen digitointipolitiikan toteuttaminen vaatii systemaattista otetta, osaamista ja nykyistä huomattavasti suurempaa taloudellista panostusta. Se vaatii valtion pitkäaikaista ja pysyvää rahoitusta riittävän henkilöstön, laitteiden ja ohjelmistojen hankkimiseksi.

Kirjastot pyrkivät myös luomaan kaupallista tuotantomallia ja lisäämään tulorahoitteista toimintaa. Digitoidusta kulttuuriperinnöstä voi kehittyä myös kaupallista sisältötuotantoa, joka edistää kulttuurimme leviämistä maan sisällä ja yli rajojen.

KULDI-työryhmä esittää, että

- Kansalliskirjaston mikrokuvaus- ja konservointilaitosta kirjastojen kansallisena digitointi- ja tiedonhallintakeskuksena vahvistetaan ja sille suunnataan digitoinnin koordinaatiotehtäviä
- Kansalliskirjaston resurssit turvataan pysyvän digitointiasiantuntemuksen ja digitoinnin peruskapasiteetin aikaansaamiseksi
- kirjastot jatkavat Kansalliskirjaston koordinoimana keskeisten aineistojen digitointia tehtyjen suunnitelmien pohjalta
- valtio edistää tekijänoikeudellisten ratkaisujen löytämistä erityisesti painettujen julkaisujen elektronisen käytön mahdollistamiseksi suljetuissa verkoissa.

N:o 1 a. Aamunuttu.

Käsitteitä

Digitaalinen tietohuolto

Digitaalista tietohuoltoa on tiedon ja kulttuurin saatavuuden edistäminen kansalaisten tietoyhteiskunnassa, erityisesti digitaalisessa ympäristössä, kansalaisen verkkotiedon ja palvelujen hankinnan monimutkaisuuden vähentäminen elämän eri vaiheissa ja arkitiedon saatavuuden helpottaminen.

Digitointi

Digitoinnilla tarkoitetaan sähköisten kuva- tai tekstitiedostojen tuottamista analogisista aineistoista. Museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistojen digitointia voidaan tehdä digitaalikameralla valokuvaten, aineistoja suoraan skannaten tai skannaten niitä valokuvan kautta. Sopivin digitointitapa etsitään projektiokohtaisesti ja aineistolähtöisesti.

Suoraan skannaus sopii vain rajoitetulle osalle museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistoja, mm. kehyksettömille valokuville, painokuville, piirustuksille ja grafiikanlehdille tai asiakirjoille. Suuret lehti-

N:o 10. Leninki.

ja asiakirja-aineistot skannataan mikrofilmeiltä. Esinekokoelmat ja taideteokset kuvataan digikameralla tai digitoidaan valokuvista skannaten. Historiallisesti arvokkaiden valokuvien suoraskannausta ei suositella.

Digitoinnin kustannukset syntyvät monivaiheisesta, moniammattisesta ja työvoimavaltaisesta prosessista, jossa valokuvaus ja mikrofilmaus ovat suuria kulueriä. Digitoitavat aineistot valikoidaan, mahdollisesti konservoidaan ja järjestetään kuvaus- tai skannausjärjestykseen. On myös suunniteltava digitaalisten aineistojen hakujärjestelmä, mikä tarkoittaa esimerkiksi digitiedostojen nimeämistä, asiasanoitusta, tietokannan suunnittelua tai erilaisia kirjoitusjälkiä lukemaan pystyvien ohjelmien kehittämistä. Kehittyvästä automatiikasta huolimatta digiaineistot tarvitsevat läpikäynnin ja säädön ennen verkkojulkaisemista. Digitaalisten aineistojen pitkäaikaissäilytys on oma ongelma-alueensa

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan henkisiä ja aineellisia todistuskappaleita ihmisen toiminnasta ennen ja nyt. Kulttuuriperintö on ihmisten erilaisista sosiaalisista, poliittisista ja ideologisista syistä tekemien valintojen tulos. Kulttuuriperintö on kollektiivinen muistimme.

Muistiorganisaatio

Muistiorganisaatioita ovat arkistot, kirjastot ja museot. Ne tallentavat, hoitavat, tutkivat ja esittelevät aineellista kulttuuriperintöämme. Museoiden kokoelmat koostuvat esineistä, taideteoksista, valokuvista ja luonnontieteellisistä näytteistä, arkistoinstituutioiden aineistot asiakirjoista ja käsikirjoituksista sekä kirjastojen kokoelmat painetusta ja audiovisuaalisesta aineistosta. Yhteiseksi keräysalueeksi jäävät yksityisarkistot, painomenetelmällä tehdyt taideteokset ja valokuvat.

Sisältötuotanto

Sisältötuotanto on tietoyhteiskunnalle ominaisten tuotteiden ja palveluiden tuottamista. Sisältötuote voidaan erään määritelmän mukaan tuotteistaa, monistaa, tallentaa, jakaa, esittää, levittää, vaihtaa, vuokrata, markkinoida ja myydä (Jouni Mykkänen 15.9.1999, “Suomi merkittäväksi sisältöteolliseksi maaksi”, esiselvitys). Muistiorganisaatioiden kannalta on keskeistä, mitä sisältötuotannolla tarkoitetaan niiden näkökulmasta ja mikä on niiden rooli sisältötuotannossa.

Sisältötuotannon (sisältötuotteen) ja toisaalta muistiorganisaatioiden aineiston perusdigitoinnin välisiä eroja voidaan havainnollistaa seuraavasti:

Perusdigitointi

Digitaalisen tieto- ja kulttuuripääoman kumulatiivista kartuttamista ja ylläpitoa

Perusinformaatiota tutkimukseen tai muuhun ei-kaupalliseen toimintaan

Tarjoaa perusinformaatiomassaa sisältötuotteille

Kansalaisten palvelua (=maksutonta)

Pitkäjännitteistä toimintaa, johon liittyy aineiston jatkuva ylläpito ja mahdollinen konvertointi

Edellyttää yhtenäisten, laajojen kokoelmien digitointia siten, että tutkijalla ja muilla käyttäjillä paikkakunnasta riippumatta olisi riittävän laajat ja luotettavat kokoelmat käytettävissään. Digitoiva instituutio ei näin valinnoillaan ohjaa tutkimusta

Sisältötuotanto(-tuote)

(Digitoitua) aineistoa hyödyntävää

Digitoidun aineiston jatkojalostusta tietyn idean pohjalta

Liiketoiminnallisesti perusteltua tuotteesta riippuen

Projektiluonteista, markkinoilla vain määräajan

Elämystuote, jonka pohja-aineisto valittu eri lähteistä

Tausta- ja lisätietoja

Yleistä

- Digimaan kartta. Puheenvuoroja digitaaliseen tietohuoltoon. Opetusministeriö 2002. http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/Digimaan_kartta.pdf
- Digitaalinen sisältötuotanto – strategiset tavoitteet ja toimintaehdotukset. Opetusministeriö 2003. <http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/situstrategia.pdf>
- Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia 2000–2004. Opetusministeriö 1999. http://www.minedu.fi/toim/koul_tutk_tietostrat/welcome.html
- Kulttuurinen tietoyhteiskunta 2010. Strategia ja toimintaohjelma. Opetusministeriö 2003. Painamaton.
- Museo 2000 – Museopoliittinen ohjelma. Komiteanmietintö 31:1999.

Kartoitukset

- Coordinating Digitisation in Europe. Progress report of the National Representatives Group for Coordination Mechanisms for Digitisation policies and Programmes. European Commission: The Information Society Directorate-General, 2002. <http://www.minervaeurope.org/publications/globalreport.htm>
- Kansallisen kulttuuriperintöön kuuluvan asiakirjallisen aineiston digitointitarpeen kartoitus. Kansallisarkisto 2000.
- Kirjastojen digitaalinen tietopankki. Helsingin yliopiston kirjasto 2002. En digital databank över biblioteksmaterial. Helsingfors universitetsbibliotek 2002. The Digital Databank of Library Material. Helsinki University Library 2002. http://www.kirjastot.fi/page.asp?_item_id=1391

- Jukka Kukkonen: Valokuvat kellareissa. Selvitys kustannustalojen kuva-arkistoista. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopoliitikan osaston julkaisusarja 3/2002. <http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/valokarkisto.pdf>
- Vesa Kurkela & Riitta Kela: Kartoitus suomalaisista äänitearkistoista, 1999. Opetusministeriö, painamaton selvitys Opetuksen, tutkimuksen ja koulutuksen tietoyhteiskuntaneuvottelukunnalle.
- Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunnan museojaoston raportti. Opetuksen, tutkimuksen ja kulttuurin tietoyhteiskuntaneuvottelukunnan keskustelumuistioita n:o 10, 2000.
- Tieteellisten kirjastojen digitoitavien aineistojen kartoitus. Helsingin yliopiston kirjasto, Mikrokuvaus- ja konservointilaitos, 2001. Painamaton selvitys KULDI-työryhmälle.
- Valokuva-arkistojen kartoitus Valokuvan muisti http://www.fmp.fi/fmp_fi/tutkimus/toiminta/vamuisti/kansi.htm

Muuta

- Knowledge Society in Progress. Evaluation of the Finnish Electronic Library – FinELib. http://www.kka.fi/pdf/julkaisut/KKA_403.pdf
- Tekijänoikeudet tietoyhteiskunnassa. Ehdotukset tietoyhteiskuntadirektiivin edellyttämiksi lainsäädännön muutoksiksi. Muut tekijänoikeuslain muutosehdotukset. Komiteanmietintö 2002:5.

Digitointipolitiikat eräissä Euroopan maissa

Kulttuuriperinnön digitointiin liittyvät toimet etenevät eri Euroopan maissa toistaiseksi samansuuntaisesti ja pääpiirteittäin yhteneväisessä tärkeysjärjestyksessä. Maitten välillä on kuitenkin huomattavia eroavaisuuksia siinä, miten pitkällä nämä toimet ovat. *Coordinating Digitisation in Europa* -raportista (2002) esiin nousee joitakin toimenpiteitä, joihin useat maat ovat joko ovat jo ryhtyneet tai ovat aikeissa ryhtyä lähiaikoina.

Digitointiasioihin keskittyvän työryhmän perustaminen tai jo olemassa olevan työryhmän työn jatkaminen on yksi monen maan tärkeimmäksi mainittuista toimenpiteistä. Työryhmän tai toimikunnan tehtäviin kuuluvat esimerkiksi

- *tilannekartoituksen* tekeminen. Kartoitettavia alueita ovat digitointitarpeet muistiorganisaatioissa ja alan asiantuntemus (Itävalta, Tanska, Espanja) sekä lisäkoulutuksen tarve (Kreikka)
- *digitointihankkeiden arviointi* ja tärkeysjärjestykseen vaikuttavien *kriteerien määrittely* (erityisesti Kreikka)
- *digitointistrategian tai -ohjelman* tekeminen (Itävalta, Tanska). Strategian yhtenä osa-alueena voi olla myös näkemys digitoinnin koordinoinnista (Itävalta)
- *tiedon kerääminen ja jakaminen*. Erityisen tärkeänä pidetään tiedon keräämistä ja jakamista niin koti- kuin ulkomaisistakin hyvistä hankkeista (best practises) (Kreikka, Alankomaat, Espanja)
- *standardien ja teknisten vaatimusten* (Alankomaat) sekä *benchmarking-tekijöiden määrittely* (Kreikka)
- *muiden ehdotusten tekeminen*: esimerkiksi Kreikassa toimikunta ehdottaa digitointiprojektien rahoittamisesta ja evaluoinnista huolehtivan viraston perustamista sekä digitointikeskuksen perustamista.

Tuen tehostamisen tärkeyttä korostavat erityisesti Alankomaat ja Iso-Britannia. Isossa-Britanniassa keskiössä ovat saatavuuden parantaminen ja pitkäaikaissäilytys, Alankomaissa muistiorganisaatioiden välisten tietojärjestelmien yhteiskäyttöisyys.

Verkottuminen mainitaan ensinnäkin koordinaatiota edistävänä tekijänä muun muassa muiden kuin valtion tulosneuvottelujen alaisten kulttuurilaitoksien kesken (Tanska), toiseksi eräänä rahoituksen hankkimisen mahdollisuutena, kun verkottujina ovat instituutiot ja talouselämän toimijat (Itävalta), ja kolmanneksi sitä pidetään hyödyllisenä asiantuntijuiden jakamisen kannalta (Espanja).

Koordinointityö ja strategian laatiminen voivat myös olla maan hallitusohjelmassa (Portugal), tai ei mainita, että jokin työryhmä olisi erityisesti perustettu niitä hoitamaan (Ranska). Ranskassa kansallista digitointiohjelmaa on noudatettu jo vuodesta 1996, ja saatavilla on jo runsaasti esimerkiksi opetusmateriaaliksi soveltuvia aineistoja cd-romilla ja online-palveluissa. Myös kansalliset ohjeet on kerätty www-sivustoksi. Ranskan tavoitteena on kuitenkin saada aikaan ministeriötasoisia ohjeistuksia säilytykseen, tekijänoikeuksiin, kaupalliseen toimintaan ja saatavuuteen liittyen.

Ruotsissa toimii niin kutsuttu ALM (arkistot, kirjastot ja museot) -yhteistyö, jonka avulla on hoidettu muun muassa saatavuuteen ja voimavarojen tehokkaaseen käyttöön liittyviä asioita. ALM-yhteistyön avulla on myös koordinoitu digitoinnin teknistä laatua ja standardeja, projekteja sekä eettisiä ja lainopillisia kysymyksiä. Vuonna 2002 tästä yhteistyöstä

tehtiin kulttuuriministeriön tilaama selvitys, ja siitä pyydettyjen lausuntojen perusteella aiotaan kehittää digitointisuunnitelma, kansalliset ohjeet ja standardit sekä nimistötietokanta. Digitoitu kulttuuriperintö halutaan myös saattaa uusien käyttäjäryhmien saataville.

Saatavuuden parantaminen mainitaan myös monesti digitointipolitiikkaa ohjaavana tekijänä. Erityisesti tähän kiinnittää huomiotaan Iso-Britannia, mutta myös muiden muassa Ruotsi, Itävalta ja Ranska. Isossa-Britanniassa keskeisimpiä hankkeita ovat online-palvelut, Culture Online ja Curriculum Online. Digitoidun materiaalin hyödyntäminen opetusmateriaalina on niin ikään Ison-Britannian kiinnostuksen kohteena, samoin Ranskan, jossa aineistoja jo on cd-romilla tai online-palveluissa opettajien ja oppilaiden käytettävissä.

Lähde:

Coordinating Digitisation in Europe. Progress report of the National Representatives Group for Coordination Mechanisms for Digitisation policies and Programmes. European Commission: The Information Society Directorate-General, 2002.
<http://www.minervaeurope.org/publications/globalreport.htm>